

KALEŽ, rad domaćeg majstora iz 1492. Split, Riznica katedrale

KALEŽ S ANDELIMA, rad dubrovačkog majstora iz XV. st. Lopud, Crkveni muzej

KALEŽ, rad Mateja Draganjića iz XVI. st. Split, Riznica katedrale

Pavla Petrova Kotoranina, koji se 1407. obvezao izraditi križ za božavsku crkvu. Kao i neki drugi gradovi u Dalmaciji i Zadar je kovao svoj novac (oko 1371–76). Vrijedni su spomenici zlatarstva u Zadru dva fragmenta kamenih kalupa (XIV. ili poč. XV. st.), kojima su se zlatari služili pri izradbi tiještenih limenih reljefa, vjerojatno aplika za odjeću, pojase i sl. Na jednome su medaljoni s orlovima i grifonima, a na drugome anžuvinski grb i noj kao drugi anžuvinski amblem te medaljoni s prikazima krune, djeteline, četverolatičnoga cvijeta i žira. U Zadru je oko 1380. iskovana srebrena i djelomice pozlaćena raka Sv. Šimuna, rad *Franje iz Milana*, kojemu su pomagali domaći majstori. Bogato je urešena reljefnim prizorima iz legende o Sv. Šimunu i njegovim relikvijama, dijelom u vezi s našim vladarskim ličnostima. Ide u red najvrjednijih zlatarskih djela toga doba u Europi. Potkraj XIV. st. obvezao se zadarski zlatar *Henrik* (umro 1401) izraditi pozlaćen srebreni relikvijar za desnicu Bl. Ivana Trogirskoga; očuvani relikvijar u Trogiru, sličan zadarskoj ruci Sv. Izidora, zacijelo je započeto Henrikovo djelo. Palu gl. oltara zadarske stolne crkve izveo je 1399. majstor *Dujam* – možda zadarski zlatar *D. Matafarić*, koji se 1442. obvezao da će izraditi za franjeve u Pagu pozlaćeni križ s likom Krista i evanđelista. Zadarski zlatar *Tomaš Martinušević* izveo je 1497. srebreni reljef očuvan u unutrašnjosti rake Sv. Šimuna. U XV. st. poznati su, osim spomenutih, *Cvitko Stojković*, *Juraj Papračić*, *Vlatko Veseljkić* (čije je ime notar preveo s *Alegretti*), *Jakob Farkasević*, *Antun Budinić*, *Jakov Bogdanić*, *Ivan Tvrdislavov. M.* i *L. Boričević* iskucali su 1564. srebreni oklop (oklad) slike Majke Božje očuvan u crkvi Sv. Šimuna, a *Stjepan Venzon* izveo je u drugoj pol. XVI. st. Gospin oklop u Sv. Stošiji i medaljon na koricama u crkvi Sv. Šimuna, a možda i križ u Ninu. Očuvana djela pokazuju da su zadarski majstori poput mnogih zapadnoeur. zlatara održavali još u prvoj pol. XVI. st. tradiciju kićene gotike, iako se neki renesansni motivi javljaju na njihovim radovima već od druge pol. XVI. st. U Zadru su radili i majstori iz Zagreba, Udline i Knina; oni su vjerojatno bili posrednici nekih »sjevernjačkih utjecaja» koji se opažaju u zadarskim djelima. Većina je zadarskih zlatara bila iz primorskih naselja, iz Drivasta, Bara, Kotora, Dubrovnika, Splita i Šibenika.

Z. je bilo vrlo razvijeno i u Dubrovniku. Već 1283. izveo je zlatar *Pavao* pozlaćen srebreni ciborij za katedralu. U drugoj pol. XIII. st. poznati su

Prvonja, *Vasilij*, *Maroje*, *Krasin Dešimirov*, *Radomir Kotruljić* i dr. zlatari hrv. imena, što svjedoči o tome da su domaći majstori i ovdje već tada izvodili najveći dio zlatarskih djela. God. 1277. Republika je odredila da se zlatarski predmeti ne smiju izrađivati od srebra koje ne bi dostizalo vrsnoću sterlinske legure, a 1306. zlatari su osnovali i svoju bratovštinu. God. 1352. određuje se da zlatari moraju upotrebljavati leguru u kojoj ima 15 unca finoga srebra i unca bakra. *Pasko Radišev* kovao je u poč. XIV. st. pričekle i naušnice, *Đivo Prodanov* skovao je 1351. srebreni i pozlaćeni pojas, a *Utješen Klapčić* 1397. šesnaest pari tzv. slav. naušnica (cerzello-rum sclavorum). U XV. st. označivao je dubrovačke zlatarske radove pečat u obliku glave Sv. Vlaha s mitrom. Taj se pečat nalazi na djelima iz XV. st., očuvanima u Dubrovniku: na kasnogotičkom relikvijaru ruke Sv. Petra u riznici stolne crkve te na pozlaćenim relikvijarima ruku Sv. Sergija i Sv. Vladislava u franjevačkoj riznici. Iz druge pol. XV. st. potječe i žigosana dubrovačka zdjelica s reljefom psa koji goni zeca (Zagreb, HAZU) te veća zdjelica u manastiru Savini, na kojoj su prikazani psi kako napadaju divljač. Manja zdjelica u manastiru Savini, koja potječe vjerojatno iz XVI. st., prikazuje močvarnu pticu kako hvata zmiju i pse u lovu na divljač. Dubrovački pečat imaju i gotička srebrena kadionica franjevačke crkve u Stonu, kalež s anđelima u Lopudu, ruka Marije Magdalene u riznici dubrovačke katedrale te niz zavjetnih pločica XV–XVI. st. u crkvi na Dančama i u lopudskome muzeju. Očuvan je također rad jednoga od najistaknutijih dubrovačkih zlatara *I. Progonovića*: križ korčulanske bratovštine Svih svetih iz 1471. Križ u riznici stolne crkve u Dubrovniku djelo je *Jerolima Matova* (oko 1536). Zacijelo je rad domaćega majstora i križ *Marula Joanea* iz 1573. u župnoj crkvi u Lastovu. Dubrovački zlatar *P. Antojević* (Pavao Dubrovčanin) bio je čuveni medaljer; djelovao je od 1461. u Dubrovniku a nešto prije 1479. i na sultanovu dvoru. Zacijelo je on autor dubrovačkih minca tzv. jedanaestoga tipa. Dubrovačka kovnica počela je već 1294. kovati bakrene mince, folare, a od 1337. gotovo bez prekida do 1803. kovala je različit srebreni i bakreni novac. Dubrovački zlatari rezali su kalupe za novac Dubrovnika, Ulcinja i Kotora, izrađivali posude koje je Republika darivala sultanu i ugarsko-hrv. kralju te drugim vladarima i istaknutim osobama, ukrašivali oružje itd. Osim mnogih lokalnih zlatara radilo je u Dubrovniku i nekoliko stranaca. U riznici katedrale očuvan je srebreni moćnik lubanje Sv. Lovrjenca, djelo zlatara *Guglielma* (1384), a križ franjevačke crkve rad je *Ivana iz Basela* (1440). Kasnorenesansni